

Piotr Briks

Multimedialny świat Biblii

Collectanea Theologica 70/1, 215-222

2000

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

PIOTR BRIKS, SZCZECIN-WARSZAWA

MULTIMEDIALNY ŚWIAT BIBLI

Komputery od wielu lat stanowią narzędzie pracy już nie tylko matematyków, fizyków czy innych przedstawicieli nauk ścisłych, ale coraz częściej między innymi, także teologów. Wśród nich grupą szczególnie często sięgającą po pomoc komputera są bibliści. Powód jest prosty – w przeszukiwaniu tekstu Biblii, pracy analitycznej i porównawczej z licznymi tekstami naraz, korzystaniu z wielu słowników, map, tabel i tym podobnych czynnościach komputer stanowi wręcz zbawienną pomoc. To, co kiedyś wymagało niezwykle żmudnej i czasochłonnej pracy, z pomocą komputera zajmuje niekiedy zaledwie sekundy. Z tego też powodu rynek programów biblijnych rozwija się stosunkowo prężnie i chociaż daleko mu do stopnia rozwoju informatyki w wielu innych dziedzinach życia, to z całą pewnością wśród nauk teologicznych zajmuje niekwestionowane pierwsze miejsce¹.

Tak jest przynajmniej na świecie. W Polsce, trudno powiedzieć dlaczego, informatyka biblijna wydaje się dopiero raczkować. Nie brakuje nam przecież ani zdolnych informatyków, ani tym bardziej zdolnych i świetnie wykształconych biblistów. A jednak. Jak do tej pory komputerowe publikacje rodzimej produkcji, czy nawet tylko tłumaczenia

¹ Jak bogata jest oferta programów biblijnych na świecie można przekonać się choćby zaglądając na internetowe witryny poszczególnych wydawnictw specjalizujących się w tego typu publikacjach lub abonując elektroniczne wydania czasopism poświęconych tematyce informatyki biblijnej i wykorzystania komputera do ewangelizacji, studiowania czy popularyzacji znajomości Biblii. Pokazną listę odnośników stron WWW zawierających tego rodzaju materiały (niestety tylko obcojęzyczne) znaleźć można m.in. na stronie Instytutu Nauk Biblijnych KUL (<http://sargon.kul.lublin.pl/teologia/struktur/biblia/bibprogr.htm>).

lub wersje przystosowywane dla polskiego użytkownika, stanowią niezwykle rzadkość². Co gorsza, te które pojawiały się do tego roku, ograniczały się wyłącznie do pracy z samym tekstem biblijnym. Stanowią one wprawdzie mniej lub bardziej udaną pomoc przy studiowaniu treści Biblii, jednak znacznie odbiegając od standardu nowoczesnych publikacji komputerowych, wydają się pochodzić jeszcze z okresu pracy w trybie tekstowym, osadzonym, co najwyżej, w okienkach Windows. Z tym większą radością należy powitać na polskim rynku dwa pierwsze, w pełni polskie, profesjonalnie przygotowane multimedialne programy ułatwiające pracę z Pismem Świętym.

Biblia – Nowy Testament. Edycja multimedialna

Pierwszym z nich, w kolejności ukazania się na rynku, jest *Biblia – Nowy Testament. Edycja multimedialna* wydana przez Księgarnię Św. Wojciecha w Poznaniu. Za stronę merytoryczną tej publikacji odpowiada ks. Stanisław Janowski SDB, natomiast opracowanie informatyczne jest dziełem Visual Advertisement Studio. Program ten na jednym krążku CD zawiera bardzo bogaty zbiór materiałów pomocnych w poznawaniu i w lepszym zrozumieniu tekstu biblijnego.

Bardzo prosty instalator programu nie powinien nikomu nastęrczać kłopotów. Zaraz po ukończeniu instalacji program można uruchomić. Wita nas jedyna znajdująca się na płycie (niestety nieszczególnie udana) animacja przedstawiająca zwój z pojawiającym się tekstem początku Ewangelii wg św. Jana³. Jednak jeśli komuś animacja

² Wśród nich należy wymienić, jako zasługujące na szczególną uwagę, wydaną z okazji 50-lecia Pallottinum, prezentowaną w języku html, *Biblię Tysiąclecia* (wyd. IV, Pallottinum 1998) oraz wydaną przez Samson Digital System *Studio Biblijne* (Sandomierz 1998). Pallotyńska Biblia Tysiąclecia odznacza się bardzo estetycznym opracowaniem oraz drobnym dodatkiem w postaci 4 map z okładek wydań drukowanych. O wiele bogatszy w materiał jest program *Studio Biblijne*, który oprócz „Tysiąclatki” (wyd. IV) zawiera jeszcze siedem innych tłumaczeń Biblii, a mianowicie: *Biblię Warszawską, Biblię Gdańską, Biblię Warszawsko-Praską, King James Version, Webster Bible, Wulgatę i Young’s Literal Translation*. Nie jest to jednak wyłącznie zbiór tłumaczeń, ale także rozbudowane narzędzie do pracy z nim. Program ten pozwala na bardzo wiele sposobów przeszukiwać teksty, zestawiać i porównywać je ze sobą oraz tworzyć własne zestawienia tematyczne, odsyłacze i notatki. Dodatkiem do tekstów biblijnych jest również *Słownik Imion Biblijnych* (przetłumaczony na język polski *Hitchcock’s Bible Names Dictionary*) oraz swego rodzaju indeks rzeczowy zawierający posegregowane tematycznie odnośniki do tekstu biblijnego. Należy zaznaczyć, że autorzy tego programu zapowiadają poszerzenie go w następnych wydaniach o dodatki multimedialne. W pomocy czytamy: „Zasoby Studia Biblijnego będą rozrastać się w miarę upływu czasu. Trwają prace nad dołączeniem dodatkowych przekładów, zdjęć, muzyki, książek i filmów”. Można mieć więc nadzieję na pojawienie się wkrótce już nie tylko bardzo wartościowego narzędzia do pracy z tekstem biblijnym, ale także ciekawej tego tekstu prezentacji i pomocy w jego zrozumieniu.

³ Gwoli sprawiedliwości należy dodać, że silną stroną tej animacji jest świetnie oprawiony głos lektorki odczytującej przedstawiany fragment. Nota bene opracowanie dźwięku w całym programie stoi na najwyższym poziomie.

ta nie przypadnie do gustu można ją dzięki prostemu menu opcji po prostu na przyszłość wyłączyć (podobnie jak muzykę w ogóle i melodię stanowiącą tło prezentacji).

Na płycie CD znajdziemy przede wszystkim sam tekst Nowego Testamentu (niestety nigdzie nie można znaleźć informacji, jakiego użyto tłumaczenia). Tekst prezentowany jest w bardzo czytelny, ale i ciekawy sposób, na tle zwoju papirusu. Po jego lewej stronie znajduje się menu z dostępnymi księgami Nowego Testamentu, a po prawej (niestety bardzo marnie wykonane) rysunki imitujące starożytne mozaiki oraz okienko służące do wyszukiwaniażądanego fragmentu. Tekst można przeglądać w sposób ciągły, klikając na odpowiednią księgę lub wywołując dany fragment za pomocą okienka wyszukiwania. Ten ostatni sposób jest niestety bardzo nieporęczny, gdyż za każdym razem, w wypadku księgi, rozdziału i wersetu należy przewijać całą listę wszystkich dostępnych możliwości, co jest i niewygodne i czasochłonne. Do tekstu, jak na aplikację multimedialną przystało, dołączono odnośniki do zdjęć, map oraz fragmentów muzycznych. Program zawiera ponad 400 fotografii i 8 map związanych z wydarzeniami opisanymi na kartach Nowego Testamentu; 20 minut muzyki inspirowanej Biblią (w sumie 39 fragmentów dzieł wielkich mistrzów), niemal 60 artykułów oraz w części słownikowej 500 haseł, wreszcie quiz biblijny.

Artykuły podzielone są na sześć działów tematycznych: *Geografia*, *Historia*, *Jezus Chrystus*, *Św. Paweł*, *Pierwotny Kościół* oraz *Judaizm*. Każdy z tych działów dzieli się z kolei na artykuły (*Geografia*: Położenie i granice, Podział, Hydrografia, Klimat, Flora i Fauna, Drogi, Mieszkańcy. *Historia*: Czasy przed Jezusem, Czasy Jezusa z Nazaretu, Czasy pierwotnego Kościoła, Od upadku Jerozolimy do klęski Bar Kochby. *Jezus Chrystus*: Źródła do poznania Jezusa, Pisma pogańskie, Świadcstwa Żydowskie, Pisma chrześcijańskie, Życie Jezusa, Działalność Jezusa, Jezus Chrystus – Bóg-Człowiek, *Pierwotny Kościół*: Przed Męką Chrystusa, Triduum Paschalne, Zesłanie Ducha Świętego. *Na ewangelizacyjnych szlakach*: *Paweł Apostoł*: Życie Pawła Apostoła, Źródła, Listy Pawłowe, Dzieje Apostolskie, Apokryfy, Pisma poapostolskie, Chronologia życia św. Pawła, Działalność apostołska św. Pawła, Okres przygotowawczy, Nawrócenie, Podróże, Pierwsza podróż, Druga podróż, Trzecia podróż. *Judaizm*: Judaizm palestyński, Diaspora, Historia Diaspory, Skupiska żydowskie na Diasporze, Diaspora w Mezopotamii, Diaspora w Egipcie, Pozostałe większe Diaspory, Znaczenie Diaspory dla dziedzictwa judaizmu, Przejawy judaizmu, Zespół prawd wiary. *Liturgia*: Życie pobożnych Izraelitów, Symbolika). Teksty artykułów, podobnie jak tekst biblijny, zawierają odnośniki do multimedialnych ilustracji omawianych tematów. W sumie jest to bogaty skarb wiedzy biblijnej skierowanej przede wszystkim do początkujących, choć nie tylko. Poszczególne artykuły zostały opracowane bardzo starannie i mogą pomóc usystematyzować wiedzę również bardzo zaawansowanym. Razi nieco brak równowagi między poszczególnymi działami opracowania. I tak, niezwykle wiele uwagi poświęcił autor św. Pawłowi, natomiast o innych apostołach dowiadujemy się

jedynie ze wzmianek rozrzuconych po innych artykułach. Jeszcze dziwniejsza wydaje się dysproporcja między bardzo obszernym opracowaniem działu *Judaizm*, a znacznie uboższymi wiadomościami nt. pierwotnego Kościoła.

Praktycznie niezależnym programem jest umieszczony na płycie *Słownik biblijny*. Zawiera on ok. 500 haseł dotyczących Nowego Testamentu. Jest on w założeniu uzupełnieniem programu głównego i ma pomóc w wyjaśnieniu nieznanych pojęć, terminów czy nazw. Ponieważ uruchomić można także tylko *Słownik*, staje się on przez to bardzo pożytecznym programem pomocniczym nie tylko w wypadku trudności, jakie napotkamy studiując artykuły czy treść Biblii zawartą na płycie.

Program i zawarte w nim treści opracowane są bardzo rzetelnie. Twórcom nie udało się jednak uniknąć także pewnych niedociągnięć. W artykułach, hasłach i pomocy sporo jest literówek, a na płycie znajdują się pliki-śmiecie – pozostałości po różnych etapach pracy redakcyjnej. Do mankamentów tego programu zaliczyć można niestety również jego wręcz fatalną promocję – a właściwie jej brak. Mimo usilnych poszukiwań nie udało się znaleźć tej pozycji w Internecie (nawet na stronie wydawnictwa!), brak jest też jej recenzji, albo choćby notki o niej w głównych czasopismach komputerowych. Czas już się przyzwyczajać do tego, że takie publikacje skierowane są, jeśli nie przede wszystkim to przynajmniej także, do ludzi posługujących się komputerem w życiu codziennym. Czasopisma religijne mają niestety zasięg bardzo mizerny i dość rzadko trafiają do szerokiego grona użytkowników komputerów.

Wszystkie wymienione mankamenty to na szczęście jedynie drobiazgi w porównaniu do bardzo wysokiego poziomu całości opracowania. Informacje zgromadzone w programie dają nie tylko całościowy obraz epoki Nowego Testamentu, ale także krótki szkic czasów ją poprzedzających oraz późniejszych dziejów Ziemi Świętej aż po współczesność.

Na szczególną pochwałę zasługuje wyjątkowo prosty sposób zachowania materiału na płycie. Wszystkie teksty wykorzystywane w programie dostępne są w formacie tekstowym, co umożliwia praktycznie niczym nie ograniczony do nich dostęp. Skopiowanie jakiegoś fragmentu Nowego Testamentu artykułu czy hasła słownikowego nie stanowi większego problemu (choć nie jest niestety możliwe bezpośrednio z platformy programu). Biorąc pod uwagę fakt, że jest to pierwsza w pełni multimedialna publikacja biblijna na rynku polskim, podkreślić należy po pierwsze jej nowatorstwo, po drugie wysoki poziom merytoryczny, po trzecie profesjonalne wykonanie, szczególnie jeśli chodzi o opracowanie muzyczne – jedną z najsilniejszych stron tego programu.

Multimedialny Świat Biblii

Jesienią 1999 roku ukazał się kolejny w pełni polski i w pełni multimedialny program biblijny. Jest nim opracowany przez ks. Waldemara Chrostowskiego przy współpracy ze Studiem Multimediów NAOS z Warszawy *Multimedialny Świat Biblii*. Tak jak i poprzednio omawiany program, nie jest on przeznaczony przede wszystkim

dla egzegetów, choć i dla nich może stanowić bogate źródło informacji oraz pomoc w pracy dydaktycznej. Autorzy adresują go do szerokiego grona ludzi zainteresowanych Biblią, historią i środowiskiem jej powstania, dziejami, geografią, fauną i florą Ziemi Świętej. Głównym zadaniem tego programu to, jak piszą sami jego autorzy, „przybliżanie wiedzy na temat Pisma Świętego przez m.in. stworzenie plastycznego obrazu świata Biblii, który współczesnemu człowiekowi ułatwiłby odczytanie orędzia biblijnego i zachęcił do spotkania z Żywym Słowem”.

Pierwsze wrażenie jest bardzo dobre. Program instaluje się łatwo, a po jego otwarciu użytkownika wita estetycznie wykonana animacja. Estetyka i nienaganne opracowanie graficzne jest zresztą bardzo silną stroną całej publikacji. Niestety opracowanie dźwiękowe pozostawia jeszcze nieco do życzenia (życzyć można by było sobie choćby możliwości wyłączenia dźwięku z poziomu programu czy bardziej płynnych przejść między kolejnymi sekwencjami muzyki).

Materiał został zgromadzony na płycie w czterech segmentach. Pierwszy z nich stanowi trzon programu, a jest nim prezentacja *Świata Biblii*. Część ta podzielona jest na sześć działów: *Ziemia Biblii*, *Dzieje Biblijnego Izraela*, *Palestyna w czasach Jezusa*, *Biblia Hebrajska*, *Biblia Chrześcijańska*, *Biblia – dzieje księgi*. Każdy z działów zawiera z kolei kilka lub kilkanaście artykułów bogato ilustrowanych zdjęciami, rysunkami, filmami wideo oraz nagranyymi cytatami biblijnymi. Trudniejsze pojęcia zapatrzone są w odsyłacze do odpowiednich haseł znajdującego się na płycie leksykonu. Miłym dodatkiem do tekstu artykułów są liczne ciekawostki poumieszczane jako odnośniki w poszczególnych hasłach oraz czytane przez lektora cytaty biblijne. To ostatnie rozwiązanie wydaje się receptą na długie rzędy sigłów w hasłach biblijnych, które w praktyce mało kogo skłaniają do sięgania do Pisma Świętego. Idealem byłoby udostępnienie czytelnikowi także ich tekstu pisanego. W sumie dział *Świat Biblii* stanowi bardzo solidny szkielet całego programu. Zawarty w nim materiał jest po pierwsze bardzo obszerny. Autorowi udało się dokonać rzeczy szalenie trudnej, jaką jest połączenie naukowej rzetelności i bogactwa informacji z lekką i popularną formą przekazu. Nie jest to przecież dzieło encyklopedyczne, a poruszona tematyka obejmuje niezwykle obszerne dziedziny wiedzy. Artykuły przybliżają czytelnikowi podstawy geografii, historii i archeologii biblijnej, etnografii i uwarunkowania polityczno-społeczne ziem biblijnych w różnych okresach historii, wreszcie, i to bardzo szczegółowo, prezentują zarówno klasyczne jak i te najnowsze osiągnięcia z dziedziny historii tekstu Pisma Świętego. Poszczególne artykuły wzbogacone o odnośniki, wyjaśnienia i ilustracje czyta się nie tylko „łatwo i przyjemnie”, ale także z wielkim pożytkiem, obojętnie na jakim poziomie wiedzy biblijnej ktoś się znajduje.

Drugim członem programu jest wspomniany już leksykon. Zawiera on niemal 400 uporządkowanych alfabetycznie haseł. Jest to z jednej strony swego rodzaju podręczna encyklopedia trudniejszych pojęć z zakresu biblistyki, z drugiej, pomoc w porusza-

niu się po programie, w wypadku gdy szukamy odpowiedzi na szczegółowo sprecyzowane pytania. Jest to z pewnością ta część programu, która będzie się z czasem najszybciej rozrastać, między innymi także dlatego, że w artykułach pozostało jeszcze wiele ciekawych pojęć do wyjaśnienia. Odmienne niż w *Biblii Nowego Testamentu* leksykon został zintegrowany z pozostałymi elementami programu. Dzięki temu odwołanie się do wyjaśnień terminów napotkanych przy lekturze artykułu nie wymaga dodatkowych poszukiwań, a jedynie uaktywnienia hiperłącza.

Swego rodzaju leksykonem materiału fotograficznego, graficznego i wideo, jest także dział *Multimedia*. Pierwszą jego część stanowi zbiór 26 map. W wyjątkowo przejrzysty sposób przedstawiają one geograficę ziem i wydarzeń biblijnych, stanowiąc równocześnie bardzo pomocną ilustrację do tekstów pisanych. Podobną ilustracją mogącą znacząco pomóc w zrozumieniu omawianych problemów jest umieszczone w tym dziale 11 ideogramów, nazwanych przez autorów, prawdopodobnie w celu uproszczenia, tabelami. Jak na program multimedialny z prawdziwego zdarzenia przystało, w *Świecie Biblii* nie zabrakło również filmów wideo (8) i pokaźnej kolekcji zdjęć (jest ich na płycie aż 730, uporządkowanych w 12 kategoriach tematycznych: *Śladami Jezusa, Stare Przymierze, Ziemia Trzech Religii, Starożytne Cywilizacje Świata Biblii, Rękopisy i starodruki biblijne, Krajobrazy Ziemi Świętej, Jeruzolima – święte miasto, Biblia w malarstwie, Podróże apostołskie Pawła, Sanktuaria Ziemi Świętej, Biblia we współczesnym świecie, Ziemia Biblii dzisiaj*). Galeria przedstawionych fotografii nie ogranicza się jak widać jedynie do zbioru widoków z Ziemi Świętej, ale przedstawia również kulturowe i artystyczne echa obrazów i wydarzeń biblijnych od starożytności aż po dzień dzisiejszy.

Dla tych, którzy lubią się sprawdzać lub zmęczonych lekturą poszczególnych artykułów, przewidziane jest sześć quizów z szeroko rozumianej wiedzy biblijnej. Zakres każdego z nich odpowiada sześciu działom, na które podzielony został cały materiał prezentowany w programie. Co godne podkreślenia, w przypadku podania złej odpowiedzi program wyświetla odnośnik do konkretnego artykułu omawiającego dane zagadnienie. Pytania są ciekawe, nie ma ich niestety wiele. Z całą pewnością jest to kolejny możliwy kierunek rozwoju tego programu w przyszłych wydaniach.

Obok bardzo licznych plusów tego programu znajdujemy w nim niestety także pewne braki i niedociągnięcia. Przede wszystkim dziwi brak samego tekstu Biblii, choćby w najprostszej jego formie (co zajęłoby zaledwie parę megabajtów, czyli tyle, co połowa najkrótszego znajdującego się na płycie filmu. Niczego nie trzeba by zresztą likwidować, bo na płycie zostało jeszcze wystarczająco wiele wolnego miejsca). Brak jest również pomocy. Nie została do programu załączona ani w formie drukowanej, ani wbudowana w program. Jest to jednak mankament niewielki, bo program obsługuje się bez najmniejszego problemu i w pełni intuicyjnie. Problemy zdarzają się rzadko, jak np. z przyciskiem „koniec”, który raz oznacza wyjście z programu, innym razem jedynie opuszczenie poziomu, na którym w tej chwili się znajdujemy. Przykrym za-

skoczeniem jest niemożność kopiowania ani poszczególnych haseł czy artykułów, ani nawet ich fragmentów i przenoszenia do edytorów tekstu. Hasła można jedynie w całości drukować. Są to jednak drobiazgi w porównaniu z zaletami zaprezentowanego programu. To, co stanowi o jego wartości, to przystępność i estetyka, z jaką zaprezentowano omawiane w nim zagadnienia, a równocześnie bardzo wysoki poziom merytoryczny opracowania.

Perspektywy rozwoju polskich programów biblijnych

Obydwa przedstawione programy stanowią niezwykle udany początek pracy nad likwidowaniem ogromnego zapóźnienia polskiego rynku jeśli chodzi o biblistkę i materiały pomocnicze w popularyzacji Biblii. Oferta książkowa w tych dziedzinach jest z każdym rokiem coraz bogatsza, należy się więc spodziewać, że także wydawnictwa elektroniczne znajdą swoich nabywców, a co ważniejsze licznych użytkowników. *Biblia – Nowy Testament. Edycja multimedialna* jak i *Multimedialny Świat Biblii* mają zbliżoną tematykę i podobne środki przekazu. Jednak opracowywany materiał, sposób podejścia do niego oraz zastosowanie multimediiów znacznie różnią się od siebie.

Porównanie obu programów wskazuje, jak bardzo wiele jest jeszcze w tej dziedzinie do zrobienia. Po pierwsze każdy z nich może rozbudowywać własne bazy danych, uzupełniać artykuły, poszerzać kolekcje czy wreszcie doskonalić interface użytkownika. Po drugie wszystkie wspomniane powyżej programy stanowią zaledwie krople w morzu potrzeb coraz prężniej rozwijającej się biblistryki polskiej i to na każdym jej poziomie. Istnieje wielka potrzeba programów adresowanych do dzieci. Programów, które najmłodszemu pokoleniu ułatwią poznanie i zrozumienie Pisma Świętego, a przede wszystkim zawartego w nim przesłania. Pomysłami wykorzystanymi, w mniejszym lub większym stopniu, w innych krajach są m.in. gry i zabawy oparte na motywach biblijnych. Począwszy od najprostszych, takich jak np. kolorowanki, zgadywanki czy układanki biblijne, aż po w pełni interaktywne i multimedialne gry akcji. Szczególnie wymagającym odbiorcą jest współczesna polska młodzież. Ze wszystkich stron bombardowana jest tak atrakcyjną ofertą programową, dotyczącą niemal wszystkich dziedzin życia, że dotrzeć do niej z przekazem biblijnym z pewnością nie będzie łatwe. Nie jest to jednak niemożliwe. Pierwszą szansę stanowi potrzeba pomocy w zrozumieniu szczególnie europejskiego dziedzictwa artystycznego i kulturowego (literatura, malarstwo, rzeźba, muzyka, historia i in.), którego Biblia była inspiracją, czy wyjaśnienia pojęć, opowieści, przysłów czy powiedzeń mających swoje korzenie w Biblii. Szansa druga to wciąż bardzo ubogie pomoce katechetyczne. Omawianie Pisma Świętego w szkole nie musi kojarzyć się jedynie z wertowaniem niewiele mówiących współczesnemu człowiekowi lub wręcz zupełnie niezrozumiałych stronnic. Trzecią kategorią adresatów programów biblijnych są dorośli. Docierać można do nich nie tylko przez programy kupowane dla ich pociech – ale także i tą drogą. Co szkodzi do

programu przeznaczonego dla dziecka dodać programik skierowany do jego rodziców? Obecne pokolenie średnie ma ogromne braki w wykształceniu biblijnym. Konieczne wydaje się trafienie do tego grona odbiorców z programami popularyzatorskimi i rzetelną informacją także z tej dziedziny. Sprawdzoną metodą są elektroniczne puzzle, krzyżówki, poradniki, wreszcie popularne komentarze i wprowadzenia, do której to kategorii należą oba prezentowane programy. Osobną grupą w tej „kategorii wiekowej” są teolodzy, katecheci, księża, oraz wszyscy ci, którzy reprezentują wysoki poziom wiedzy biblijnej. Potrzebują oni nowoczesnych i funkcjonalnych narzędzi do pracy z Pismem Świętym. Między innymi do tej grupy osób powinny zostać skierowane encyklopedie biblijne (także bogato ilustrowane w multimedia, ogólne jak i specjalistyczne – np. flory i fauny, postaci biblijnych, archeologiczne, dzieł sztuki inspirowanych Biblią itp.), słowniki – zarówno języków biblijnych jak i pojęć, terminów, zwrotów związanych z Biblią (kiedyś w przyszłości może także tych największych, prezentowanych już w formie elektronicznej jak np. *Anchor Bible Dictionary*), atlasy biblijne (geograficzne, historyczne), rozbudowane tabele chronologiczne, obszerne komentarze, wreszcie polskie wersje najnowocześniejszych programów narzędziowych (takich jak np. *BibleWorks*) pomagających w pracy nad tekstem oryginalnym. Oczywiście, jest to zadanie na bardzo długie lata, ale otuchą napełnia fakt, że pierwsze, bardzo udane kroki na tej drodze zostały już postawione.

Piotr Briks